

כוחו של דיבור טוב – לפרשת ויצא

בדרכו לחרון, מגיע יעקב לבאר מים. בקרבנה הוא רואה שלושה עדרי צאן על רועיהם רובצים סביב הבאר. יעקב פתח ושאל אותם: "מַאֲיִן אַתֶּם?" ובתגובה הם משיבים: "מִחֶרֶן אֶנְחָנוּ".

מדוע יעקב שאל אותם מאין הם? לדעת אלשיך כשראה אותם רובצים על הבאר, לא חשב יעקב שהם מתעכבים בגין גלילת האבן הגדולה מעל פי הבאר, וסבר שהם שכירים שמתרפים במלאכתם. הוא התכוון להוכיח אותם על כך, וכדי שיקבלו את דבריו, פתח בשיח נעים איתם, על דברים אחרים, ושאל אותם מאין באו.

באופן דומה ביאר מלבי"ם שיעקב רצה להוכיח אותם על שאינם משקים את הצאן, וחשב שהם ממקום אחר, רחוק מהבאר ולא משקים משום שעייפים מהדרך, או שסיימו את יום העבודה ולא יוכלו לרעות עוד וממתינים הם לצאת לדרך לשוב לביתם, ועל כך שאל אותם מאין הם. משהשיבו לו שהם מחרון, התכוון להוכיח אותם, אך המתין משום שרצה תחילה לדעת את שלום לבן ומיקומו.

התוכחה

בתחילת שיחתו עם הרועים, עבר יעקב להטפת מוסר. הוא פונה אליהם ואמר: "הֵן עוֹד הַיּוֹם גְּדוֹל, לֹא עַתְּ הָאֶסֶף הַמְּקַנָּה, הַשְּׂקוֹ הַצֶּאֱן וְלָכוּ רְעוּ" (כט, ז). יעקב ראה אותם רובצים באמצע היום, וחשב שהם מתכננים לאסוף את המקנה ולשוב לביתם ולא לרעות עוד, ועל כן אמר להם: 'הֵן עוֹד הַיּוֹם גְּדוֹל', כלומר אם שכירים אתם, לא השלמתם את עבודתכם היום. ואם אתם "עצמאיים" והבהמות שלכם, עדיין לא עת האסף המקנה.

מה עורר את יעקב להוכיח אותם? בפשטות, ניתן להסביר כספורנו שצדיקים מואסים בעוול. יעקב לא היה יכול לראות שהרועים עושים עוול עם אדוניהם. ואפשר אף לצדד כדעת אור החיים, שיעקב חש את צער הצאן, וחס עליהם משום 'צער בעלי חיים'.

מחויבותו של אדם גדול לעורר

אדם זר, לו היה מזדמן לבאר, האם היה נוהג כיעקב? האם היה מוכיח אותם? אילו היה מתרחש אירוע כזה בימינו בנסיבות דומות, האם הצופה מהצד היה פועל בכל כוחו להשפיע ולנסות לשנות, או שהיה אומר: "שלום עליך נפשי", אין זה נוגע לי?

יעקב רואה בהנהגתם של הרועים התנהלות פסולה. רבים האנשים שבמצב דומה, במקום יעקב היו שותקים ולא מתערבים, שהרי אין זה עניינם. לא כך גורס יעקב, וחז"ל צידדו מאד בתגובתו: "אמר להם: אם שומרי שכר אתם, הן עוד היום גדול וחייבים אתם לרעות את הצאן, ואם שלכם אתם רועים, לא עת האסף המקנה, מיכן לאדם חשוב שהולך למקום אחד ורואה דבר שלא כהוגן, שצריך למנעם ואל יאמר שלום עלי נפשי" (פסיקתא זוטרתי).

באופן דומה מובא במדרש שכל טוב: "ואם שלכם אתם רועים, עצה טובה משיאכם, כי עדיין לא עת האסף המקנה אל העדרים, אין לכם אלא 'השקו הצאן ולכו רעו', מכאן לאדם הגון שהולך למקום ורואה דבר שאינו הגון, שצריך למחות ולמנוע".

תגובת הרועים

משמבינים אנו את מניעיו של יעקב, עלינו להבין את תגובת הרועים. לשמע דבריו הנוקבים של יעקב, נכנסים עמו הרועים ומשיבים לתוכחתו: "ויאמרו לא נוכל עד אשר יאספו כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקינו הצאן" (כט, ח). הם מסבירים לו את התנהגותם ומנמקים מדוע לא יוכלו לפעול כפי המצופה מהם, בהתאם לדבריו.

תגובתם של הרועים אינה מובנת. מדוע הם מנהלים שיח עם אדם זר, שאינו מקומי? מה היתה תגובתנו לתוכחה של אדם זר? האם היינו משיבים לו, ואף מצטדקים, או שמא היינו עונים לו שהוא לא מכיר את נהלי המקום ובתשובה נימוסית זו פוטרים אותו? במקום זה נכנסו הרועים לשיח עם יעקב והשיבו לטענתו: "לא נוכל...". מדוע?

ביאר הרב כהנמן, שיעקב פתח בתחילה בדרכי נועם ואמר להם בלשון חיבה "אחי מאין אתם" (פסוק ד). משפתח בדברי אהדה ואהבה, הם ראו שאינו רוצה להרע להם, וכל דאגתו ומניעיו הם לטובתם. ולכן השיבו לו ודיברו עמו כדבר איש אל רעהו, על אף שמתח עליהם ביקורת והוכיח אותם.

מכאן ניתן ללמוד שכשמוכיחים יש לדבר בדרכי נועם, בחיבה. וכשהזולת רואה זאת, הוא יקבל את דברי התוכחה.

הכותב: הרב חגי ולוסקי – מרצה ומחבר סדרת הספרים 'תורתך שאלתי' על התורה, רב המכר 'כי ישאלך', על הגדה של פסח, 'מה שאלתך' – על מגילת אסתר.

לתגובות – office@shaalti.co.il ; 052-9453811

להורדת וקריאת המאמר 'כוחו של דיבור טוב', לפרשת ויצא בקישור

<https://shaalti.co.il/?p=11352>

לרעיונות יפים על פרשת ויצא, שיסייעו להעשיר את שולחן השבת, בקישור

<https://did.li/jJbgT>

לקריאה והורדת גליון תורתך שאלתי לפרשת ויצא תשפ"ד

<https://shaalti.co.il/?p=11360>